

**MIGRACJE EMERYTÓW W POLSCE**  
**- czynniki, kierunki, konsekwencje**

Prace Naukowe



Uniwersytetu Śląskiego  
w Katowicach  
nr 3633

50

lat  
**Uniwersytetu  
Śląskiego**  
w Katowicach

**Sławomir Pytel**

**MIGRACJE EMERYTÓW  
W POLSCE  
– czynniki, kierunki,  
konsekwencje**

**Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego  
Katowice 2017**

Redaktor serii: Nauki o Ziemi:  
**Mariusz Rzętała**

Recenzja:  
**Sławomir Kurek, Maria Soja**

## Spis treści

<b>Wstęp</b> .....	<b>7</b>
<b>1. Podstawy metodyczne</b> .....	<b>9</b>
1.1. Cele i hipotezy badawcze .....	9
1.2. Zakres opracowania, metody badawcze, materiał źródłowy .....	10
<b>2. Podstawy teoretyczno-metodologiczne badań migracji</b> .....	<b>15</b>
2.1. Badania migracji w literaturze tematycznej .....	15
2.2. Zakres terminologiczny .....	21
2.3. Wybrane koncepcje migracyjne .....	25
2.3.1. Kryterium przestrzenne .....	28
2.3.2. Kryterium motywacji .....	29
2.3.3. Kryterium kosztów i korzyści .....	31
<b>3. Migracje emerytów – próba konstrukcji modelu</b> .....	<b>33</b>
<b>4. Wybrane migracje wewnętrzne i zewnętrzne emerytów na świecie</b> .....	<b>43</b>
4.1. Wpływ turystyki na migracje emerytów .....	44
4.2. Trudności badań porównawczych w różnych krajach .....	46
4.3. Migracje wewnątrz krajowe .....	51
4.4. Przykłady migracji emerytów na świecie .....	52
4.4.1. Basen Morza Śródziemnego .....	52
4.4.2. Ameryka Północna .....	59
4.4.3. Azja .....	64

<b>5. Czynniki wpływające na migrację emerytów</b> .....	<b>67</b>
5.1. Charakterystyka badanych migrantów .....	68
5.1.1. Sytuacja ekonomiczna migrantów .....	72
5.1.2. Sytuacja mieszkaniowa migrantów .....	74
5.1.3. Sytuacja rodzinna migrantów .....	77
5.2. Przyczyny migracji seniorów .....	78
5.2.1. Zróżnicowanie przyczyn wg płci .....	80
5.2.2. Zróżnicowanie przyczyn wg wykształcenia .....	81
5.2.3. Zróżnicowanie przyczyn wg wieku .....	83
5.2.4. Zróżnicowanie przyczyn wg miejsca zamieszkania przed mi- gracją .....	86
5.2.5. Zróżnicowanie przyczyn wg sytuacji rodzinnej .....	87
5.3. Refleksje pomigracyjne .....	89
<b>6. Wielkość i kierunki migracji polskich emerytów</b> .....	<b>93</b>
6.1. Skala zjawiska migracji emerytów .....	93
6.2. Migracje zagraniczne emerytów .....	96
6.3. Kierunki migracji emerytów w Polsce .....	100
6.4. Napływ emerytów w poszczególnych przedziałach wieku do gmin w Polsce .....	120
6.5. Kierunki napływu emerytów do gmin w otoczeniu największych miast .....	130
<b>7. Typologia migracji emerytów</b> .....	<b>139</b>
7.1. Klasyfikacja przestrzenna wg wieku migrantów (metodą <i>k-śred- nich</i> ) .....	142
7.2. Typologia przyczyn migracji (metodą analizy skupień) .....	151
7.3. Typologia kierunków migracji (metodą tabeli znaków) .....	154
<b>8. Wskazania dla polityki lokalnej i regionalnej</b> .....	<b>159</b>
8.1. Polityka senioralna gmin .....	160
8.2. Przykłady „dobrych praktyk” .....	164
8.3. Rekomendacje .....	167
<b>Zakończenie</b> .....	<b>171</b>
<b>Literatura</b> .....	<b>179</b>
<b>Summary</b> .....	<b>197</b>
<b>Spis tabel</b> .....	<b>201</b>
<b>Spis rycin</b> .....	<b>203</b>

## Wstęp

Przemieszczenia ludności towarzyszą nam od początków istnienia człowieka. Już wczesne formy hominidów prowadziły prehistoryczne wędrówki. Migracje mają różne przyczyny i kierunki, często odsłaniają sytuację społeczno-ekonomiczną na danym obszarze. A. Szajnowska-Wysocka (1999) pisze, że są jak papierek lakmusowy sytuacji społeczno-kulturowej. Wielu badaczy próbuje się zmierzyć z wieloaspektowością zjawiska migracji; szczególnie trudne do zbadania są różnorodne formy ruchów wędrówkowych oraz ich zmienność w czasie i przestrzeni.

Kolejnym problemem często pojawiającym się w badaniach jest starość – proces naturalny i nieunikniony. Wiele krajów europejskich, w tym również Polska, posiada znaczący przyrost osób w wieku senioralnym. Prognozy demograficzne wskazują, że w roku 2030 prawie 25% ludności Europy będzie miało ponad 65 lat. Konsekwencje tego zjawiska – zarówno dla gospodarki, jak i służby zdrowia – mogą być tragiczne, gdyż jak twierdzi E. Rosset (1967), w starzejącym się społeczeństwie zmienia się wszystko, tak stosunki ekonomiczne, jak i relacje społeczne oraz polityczne.

Integracja tych dwóch zjawisk, a mianowicie migracji i starzenia się społeczeństwa, rodzi nowe pole badawcze, które w literaturze zachodniej zostało już opisane, jednak w literaturze polskiej dopiero się pojawia i wymaga stosowania nowych metod badawczych oraz łączenia metod ilościowych z jakościowymi.

Zjawisko migracji seniorów jest dość skomplikowane, ze względu na fakt, iż na decyzję o przeprowadzce ma wpływ wiele czynników społecznych, psychologicznych i ekonomicznych, które działają z różnym natężeniem i zależą od wieku, stanu zdrowia, możliwości finansowych ludzi w podeszłym wieku. Emeryci niechętnie migrują, bo zmiana miejsca zamieszkania wymaga dużego wysiłku. Zwłaszcza migracja wymuszona, która wiąże się z koniecznością zapewnienia opieki seniorowi o pogarszającym się stanie zdrowia. Jednak, mimo wszystko, nie ma regionu na świecie, z którego nie emigrowaliby i do którego nie imigrowaliby emeryci.

W krajach Europy Zachodniej i USA, migracje seniorów uznane zostały za istotny czynnik rozwoju lokalnego i regionalnego. Badania tam prowadzone wskazują, że emeryci, którzy napłynęli do danych miejsc, generują powstawanie nowych miejsc pracy w lokalnej gospodarce, głównie w usługach świadczonych dla emerytów i związanych z opieką zdrowotną, finansami, rozrywką. Wiele rządów rozpoznało już korzyści

## 8 Wstęp

wynikające z napływu seniorów i tworzy ułatwienia w ich przyjmowaniu, szczególnie, iż obecnie mamy do czynienia z masowym przechodzeniem na emeryturę generacji „wyżu demograficznego”, urodzonego po wojnie, który stanowi dwie trzecie światowej populacji.

Zasadną wydaje się zatem próba podjęcia badań dotyczących migracji emerytów jako dopełnienia badań nad zachowaniami przestrzennymi ludności. Przedmiotem pracy są polscy emeryci i ich zachowania migracyjne. Rozważany problem badawczy dotyczy współczesnych przyczyn, wielkości, kierunków i konsekwencji migracji polskich emerytów.

Praca składa się z ośmiu rozdziałów. Rozdział pierwszy, w którym omówiony został zakres czasowy i przestrzenny opracowania oraz metody i techniki badawcze, prezentuje cel główny oraz trzy cele szczegółowe, a także hipotezy badawcze.

W rozdziale drugim zaprezentowano kształtowanie się badań nad zjawiskiem migracji od czasu przedwojennego do współczesności z podziałem na okresy, a w każdym okresie wyróżniono wiodące nurty badawcze. Dokonano także usystematyzowania zakresu terminologicznego i zaprezentowano wybrane koncepcje migracyjne w podziale na kryteria przestrzenne, motywacji oraz kosztów i korzyści.

W związku z przyjętym w pracy dedukcyjnym schematem postępowania badawczego wg D. Harveya (1969), po zaprezentowaniu hipotez należy przedstawić model zjawiska, a w dalszej kolejności zgromadzić dane potwierdzające model. Dlatego w rozdziale trzecim zaproponowano próbę konstrukcji modelu migracji emerytów w trzech przekrojach czasowych: industrialnym, postindustrialnym i informacyjnym.

Agregację danych rozpoczęto w rozdziale czwartym, gdzie – w celu rozpoznania problemu – zaprezentowano wybrane migracje wewnętrzne i zewnętrzne emerytów w różnych krajach na świecie. Głównym tłem regionalnym były kraje z basenu Morza Śródziemnego, z Ameryki Północnej i Azji Wschodniej.

Rozdział piąty prezentuje autorskie badania ankietowe emerytów. Została tam przedstawiona ich sytuacja ekonomiczna, mieszkaniowa, rodzinna oraz przyczyny migracji (w uzależnieniu od płci, wykształcenia, wieku, miejsca zamieszkania i sytuacji rodzinnej).

W rozdziale szóstym zostały przeanalizowane wielkości i kierunki przemieszczeń emerytów w Polsce. Omówiono w nim skalę zjawiska, wskazując, iż każdego roku mamy do czynienia z migracją około 30 tys. emerytów. Zaprezentowano kierunki migracji wewnętrznych i zewnętrznych, ze szczególnym uwzględnieniem stref podmiejskich dużych miast. Prześledzono napływ emerytów w podziale na wiek.

Na podstawie zebranego materiału w rozdziale siódmym dokonano klasyfikacji przestrzennej wg wieku migrantów (metodą *k*-średnich), zaproponowano typologię przyczyn migracji (metodą analizy skupień) oraz typologię kierunków migracji (metodą tabeli znaków).

Rozdział ósmy ma duże znacznie praktyczne, gdyż to w nim omówiono, jak kształtuje się polityka senioralna w wybranych gminach w Polsce, a także sformułowano rekomendacje dla gmin, które narażone są na proces starzenia ich populacji.



Redaktor  
**Michał Noszczyk**

Projekt okładki  
**Aleksandra Gaździcka**

Korektor  
**Ksymena Szymczuk-Zawada**

Łamanie  
**Hanna Olsza**

Copyright © 2017 by  
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego  
Wszelkie prawa zastrzeżone

**ISSN 0208-6336**  
**ISBN 978-83-226-3257-4**  
(wersja drukowana)  
**ISBN 978-83-226-3258-1**  
(wersja elektroniczna)

Wydawca  
**Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego**  
**ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice**  
[www.wydawnictwo.us.edu.pl](http://www.wydawnictwo.us.edu.pl)  
e-mail: [wydawus@us.edu.pl](mailto:wydawus@us.edu.pl)

---

Wydanie I. Ark. druk. 13,0. Ark. wyd. 16,5.  
Papier offset. III kl., 90 g  
Cena 26 zł (+ VAT)

---

Druk i oprawa:  
„TOTEM.COM.PL. Sp. z o.o.” Sp. K.  
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław